

Sygn. akt I ACa 17/13

POSTANOWIENIE

Dnia 14 lutego 2013 r.

Sąd Apelacyjny w Poznaniu – Wydział I Cywilny w składzie:

Przewodniczący:	SSA Karol Ratajczak
Sędziowie:	SA Małgorzata Mazurkiewicz-Talaga (spr.) SA Elżbieta Fijałkowska
Protokolant:	st.sekr.sądowy Kinga Kwiatkowska

po rozpoznaniu na rozprawie w dniu 14 lutego 2013 r.

sprawy z wniosku **Prokuratora Rejonowego w Trzciance**

z udziałem **A. Z.**

o ubezwłasnowolnienie częściowe

na skutek apelacji Prokuratora Rejonowego w Trzciance

od postanowienia Sądu Okręgowego w Poznaniu, XIV Wydział Cywilny

z siedzibą w Pile

z dnia 28 listopada 2012 sygn. akt XIV C 72/12

p o s t a n a w i a:

oddalić apelację.

/-/ E. Fijałkowska /-/ K. Ratajczak /-/ M. Mazurkiewicz-Talaga

Sygn. akt I ACa 17/13

UZASADNIENIE

Wnioskiem z dnia 20 czerwca 2012 r. Prokurator Rejonowy w Trzciance zwrócił się do Sądu Okręgowego o ubezwłasnowolnienie całkowite A. Z..

Na rozprawie w dniu 28 listopada 2012 r. wnioskodawca zmodyfikował wniosek w ten sposób, że wniósł o ubezwłasnowolnienie częściowe uczestnika.

Postanowieniem z dnia 18 listopada 2012 r. Sąd Okręgowy oddalił wniosek o ubezwłasnowolnienie A. Z..

Podstawę rozstrzygnięcia Sądu Okręgowego stanowiły następujące ustalenia faktyczne i rozważania prawne:

Uczestnik postępowania A. Z. ma 54 lata, mieszka samotnie w S. w należącym do niego domu. W domu tym zajmuje jedynie pokój i kuchnię, gdyż reszta pomieszczeń nie nadaje się do korzystania. W zakresie samoobsługi jest całkowicie samodzielny. Jest zdolny do samodzielnego zaspokajania swoich podstawowych potrzeb życiowych. Zna wartość pieniądza. Potrafi własnymi staraniami zdobywać dodatkowe środki.

Uczestnik jest właścicielem 8,9 ha gruntów rolnych niskiej klasy, które wdzierżawia. Przysługuje mu prawo do renty w wysokości 799 zł. Rentę tą, za zgodą uczestnika, pobiera jego kuzyn J. F. i przekazuje mu z niej co tydzień 20 zł, a pozostałymi pieniędzmi sam dysponuje.

Uczestnik jest dotknięty upośledzeniem umysłowym w stopniu lekkim. Nadto wykazuje cechy osobowości biernozależnej. Z powodu takich cech osobowości całkowicie zdaje się na pomoc i wyrękę kuzyna J. F. w zakresie zarządzania majątkiem, gospodarowania pieniędzmi, robienia wszelkiego rodzaju zakupów, prania rzeczy. Uczestnik jest osobą lękliwą, podatną na sugestie, która łatwo daje się manipulować. Pod wpływem osób bliskich, z którymi jest związany, może dokonywać niekorzystnych dla siebie czynności prawnych. Niemniej jest w pełni zdolny do kierowania swoim postępowaniem.

Orzeczenie ubezwłasnowolnienia uczestnika powiększyłoby jego zależność od pomocy osób trzecich i zmniejszyłoby jego zaradność i samodzielność.

Przechodząc do rozważań prawnych Sąd Okręgowy wskazał, że wnioskodawca ostatecznie wniósł o ubezwłasnowolnienie częściowe uczestnika A. Z.. Stosownie do art. 16 § 1 k.c., osoba pełnoletnia może być ubezwłasnowolniona częściowo z powodu choroby psychicznej, niedorozwoju umysłowego albo innego rodzaju zaburzeń psychicznych, w szczególności pijaństwa lub narkomanii, jeżeli stan tej osoby nie uzasadnia ubezwłasnowolnienia całkowitego, lecz potrzebna jest pomoc do prowadzenia jej spraw.

Sąd pierwszej instancji podkreślił, że z treści tego przepisu wynika, że ubezwłasnowolnienie częściowe może nastąpić tylko „z powodu” choroby psychicznej, niedorozwoju umysłowego albo innego rodzaju zaburzeń psychicznych. Oznacza to, że między przyczyną ubezwłasnowolnienia danej osoby a istnieniem potrzeby udzielenia jej pomocy w prowadzeniu jej spraw musi istnieć związek przyczynowy. Innymi słowy dla ubezwłasnowolnienia częściowego konieczne jest, aby to choroba psychiczna, niedorozwój umysłowy albo innego rodzaju zaburzenia psychiczne było przyczyną powstania potrzeby udzielenia danej osobie pomocy w prowadzeniu jej spraw. W niniejszej sprawie, zdaniem Sądu Okręgowego, taki związek nie występuje.

Sąd pierwszej instancji wskazał, że uczestnik A. Z. jest upośledzony umysłowo. Przyjął również, że w zakresie zarządu majątkiem jest mu potrzebna pomoc w prowadzeniu jego spraw, jednak potrzeba taka nie jest wynikiem jego upośledzenia umysłowego, ale cech osobowości. Z dokonanych na podstawie opinii biegłych i ich ustnych wyjaśnień ustaleń, w ocenie Sądu Okręgowego wynika, że to cechująca uczestnika biernozależna osobowość jest rzeczywistym źródłem jego problemów z prawidłowym, samodzielnym funkcjonowaniem. W świetle zaś art. 16 § 1 k.c. cechy osobowości nie mogą być podstawą ubezwłasnowolnienia częściowego.

Mając powyższe na uwadze Sąd pierwszej instancji wniosek oddalił.

Na marginesie zauważył, że osoba, której cechy osobowości powodują, że potrzebna jest jej pomoc w prowadzeniu jej spraw, nie może zostać ubezwłasnowolniona, nie oznacza, że pozostaje ona w ogóle bez pomocy i ochrony prawnej. Pomocy faktycznej mogą jej udzielać instytucje opieki społecznej, natomiast gdyby dokonała czynności prawnej z oczywistą szkodą dla siebie, dla jej ochrony mogą być wykorzystane różne instytucje prawa cywilnego (np. uchylenie się od skutków prawnych czynności zdziałanej pod wpływem błędu lub podstęp, unieważnienie umowy z powodu wyzysku).

Postanowienie Sądu Okręgowego zostało zaskarżone w całości apelacją Prokuratora Rejonowego w Trzciance, który wniósł o jego uchylenie i przekazanie sprawy Sądowi Okręgowemu do ponownego rozpoznania zarzucając naruszenie art. 554 k.p.c.

Sąd Apelacyjny zważył, co następuje:

Apelacja wnioskodawcy nie zasługiwała na uwzględnienie.

Sąd Okręgowy dokonał prawidłowych ustaleń faktycznych i na ich podstawie wywiódł trafne wnioski, które Sąd Apelacyjny na podstawie art. 382kpc przyjmuje jako własne.

Ubezważnowolnienie częściowe ma charakter fakultatywny, a sąd, uwzględniając całokształt sytuacji życiowej i rodzinnej osoby mającej ograniczoną zdolność do prowadzenia swoich zwykłych spraw, ocenia, czy ubezważnowolnienie częściowe jest celowe. Ponieważ ubezważnowolnienie częściowe stanowi poważną ingerencję w sferę dóbr osobistych jednostki, jego orzeczenie stanowić musi najlepsze, optymalne ukształtowanie sytuacji życiowej osoby fizycznej (por. post. SN z dnia 14 lutego 1974 r., I CR 8/74, OSNC 1975, nr 1, poz. 12, w którym wskazano, że pomimo zaistnienia przesłanek takiego ubezważnowolnienia sąd może nie ubezważnowolnić osoby chorej, jeżeli "ubezważnowolnienie w większym stopniu osłabiło pozycję tej osoby, niż przyniosło jej pomoc"; SN wskazał, że niekiedy pozostawienie możliwości samodzielnego prowadzenia swoich spraw może być "korzystniejsze od pomocy kuratora"; przegląd orzeczeń: A. Szpunar, W. Wanatowska, NP 1976, nr 2, s. 275; por. także post. SN z dnia 28 września 1999 r., II CKN 269/99, Prok. i Pr. (dodatek) 2000, nr 2, poz. 27). Ubezważnowolnienie częściowe ma na celu ochronę interesu osobistego lub majątkowego osoby fizycznej oraz interesu jej otoczenia (por. post. SN z dnia 15 maja 1969 r., I CR 132/68, z głosem S. Wójcika, NP 1970, nr 1, s. 114). Celem omawianej instytucji jest ochrona interesów osoby chorej, "a nie interesów władz i nie może obracać się przeciwko osobie chorej" (post. SN z dnia 26 kwietnia 1968 r., II CR 70/68, Lex nr 6324).

Stosownie do art. 16 § 1 k.c., osoba pełnoletnia może być ubezważnowolniona częściowo między innymi z powodu choroby psychicznej, jeżeli stan tej osoby nie uzasadnia ubezważnowolnienia całkowitego, lecz potrzebna jest pomoc do prowadzenia jej spraw. Przepis określa zatem dwie pozostające ze sobą w związku przesłanki ubezważnowolnienia częściowego, których ustalenie stanowi podstawę jego zastosowania.

Pierwsza przesłanka jest związana z ustaleniem konkretnego rodzaju zaburzenia psychicznego, którym dotknięta jest dana osoba.

Drugą przesłanką orzeczenia o częściowym ubezważnowolnieniu jest stwierdzenie, że osobie cierpiącej na ustalone zaburzenie psychiczne jest potrzebna pomoc do prowadzenia jej spraw. Właściwe rozumienie tego pojęcia jest istotne dla sprecyzowania zakresu ustaleń stanowiących wymaganą podstawę zastosowania art. 16 § 1 k.c. "Prowadzenie spraw" jest w judykaturze rozumiane szeroko i obejmuje się nim czynności prawne i faktyczne, sprawy zarówno majątkowe, jak i osobiste. Zasadnicze znaczenie ma ustalenie przez sąd rzeczywiście istniejącego zakresu spraw wymagających decyzji i czynności danej osoby (tak też w postanowieniu Sądu Najwyższego z dnia 9 maja 1972 r., II CR 48/72, OSNC 1972, nr 12, poz. 220). Konieczne jest wyjaśnienie, w jakich konkretnych sprawach osobie tej potrzebna jest pomoc. Innymi słowy, nie można poprzestać na ogólnym stwierdzeniu o potrzebie pomocy, gdyż nieodzowne jest określenie rzeczywistego i skonkretyzowanego jej zakresu. Orzeczenie o ubezważnowolnieniu częściowym winno być poprzedzone ustaleniem, w prowadzeniu jakich konkretnie spraw potrzebna jest pomoc osobie cierpiącej na chorobę psychiczną lub inne zaburzenia psychiczne.

Takie stanowisko doznało wyraźnego wzmocnienia w zmienionych przepisach o postępowaniu w sprawach o ubezważnowolnienie, wprowadzonych ustawą z dnia 9 maja 2007 r. o zmianie ustawy Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 121, poz. 831), która weszła w życie dnia 7 października 2007 r. Zmiany te rozszerzają uprawnienia i gwarancje procesowe osób, których dotyczy wnioski o ubezważnowolnienie.

Zmiany mają wymiar ogólniejszy, gdyż wyrażają nową tendencję w postrzeganiu praw tych osób i ich ochrony, którą winien mieć na względzie sąd orzekający o ubezwłasnowolnieniu.

Jednym z nowych przepisów jest art. 554¹ § 1 k.p.c., zgodnie z którym postępowanie dowodowe powinno ustalić przede wszystkim stan zdrowia, sytuację osobistą, zawodową i majątkową takiej osoby, rodzaj spraw wymagających prowadzenia przez tę osobę oraz sposób zaspokajania przez nią potrzeb życiowych. Przepis ten określa zatem przedmiot postępowania dowodowego, zaliczając doń rodzaj spraw wymagających prowadzenia, co stanowi konieczny element ustalenia i oceny, czy i w jakich spośród nich potrzebne jest udzielenie danej osobie pomocy. Wymienione okoliczności są istotne dla oceny, czy ewentualne ubezwłasnowolnienie leży rzeczywiście w interesie tej osoby, a więc czy spełniona jest nadrzędna dyrektywa orzekania o ubezwłasnowolnieniu

Wbrew podniesionemu w apelacji zarzutowi naruszenia art. 554kpc brak jest podstaw do uznania go za zasadny, albowiem w tej sprawie przeprowadzone zostało przez sąd I instancji wnikliwe postępowanie dowodowe, oparte w głównej mierze na ustaleniach i wnioskach zawartych w pisemnej opinii biegłych z dziedziny psychologii i psychiatrii, a także osobistych wyjaśnieniach uczestnika . Biegli w sposób jednoznaczny stwierdzili w konkluzji swojej opinii , że uczestnik postępowania A. Z. jest zdolny do kierowania swoim postępowaniem. Biegli stwierdzili wprawdzie lekkie upośledzenie umysłowe i cechy osobowości bierno-zależnej, jednak w swoich wyjaśnieniach złożonych na rozprawie jednoznacznie stwierdzili, że ubezwłasnowolnienie częściowe uczestnika byłoby niecelowe, gdyż nie tylko nie potrzebuje on pomocy w prowadzeniu swoich spraw w rozumieniu art. 16 kc. , ale wręcz orzeczenie takie pogłębiłoby jego problemy w funkcjonowaniu i jeszcze bardziej uzależniłoby od pomocy osób trzecich.

Zawarte w apelacji twierdzenia dotyczące alkoholizmu uczestnika oraz nadużywania przez J. F. swoich uprawnień wynikających z udzielonego mu pełnomocnictwa i działania na szkodę uczestnika nie zostały nawet uprawdopodobnione , natomiast sam uczestnik nie zgłaszał w tym zakresie żadnych zastrzeżeń.

Ponadto , jak trafnie wskazał sąd I instancji pomocy i ochrony prawnej powinny udzielić uczestnikowi przede wszystkim w pierwszej kolejności jednostki pomocy społecznej, których zadaniem statutowym jest pomoc osobom samotnym , upośledzonym bądź nieporadnym życiowo . Instytucja ubezwłasnowolnienia częściowego jak wskazano na wstępie ma na celu ochronę interesów osoby chorej, a nie interesów władz i nie może obracać się przeciwko tej osobie, co w rozpatrywanej sprawie ma istotne znaczenie, albowiem u A. Z. nie stwierdzono choroby psychicznej , a jedynie upośledzenie umysłowe w stopniu lekkim oraz cechy osobowości bierno –zależnej, a zatem nie zostały spełnione przesłanki do orzeczenia o jego ubezwłasnowolnieniu .

Mając na uwadze powyższe Sąd Apelacyjny na podstawie art. 385kpc orzekł jak w sentencji.

SSA E. Fijałkowska SSA K. Ratajczak SSA M. Mazurkiewicz-Talaga